

УДК [811.161.2:81'25:61]:614.253.8:001.4(045)
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/90-2-27>

Наталія МАЛЕЦЬ,
orcid.org/0000-0002-1352-305X
кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри громадського здоров'я і гуманітарних дисциплін
Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет»
(Ужгород, Україна) maletsnata7@gmail.com

Василь КАЛІЙ,
orcid.org/0000-0001-5260-3282
доктор медичних наук, доцент,
декан медичного факультету № 2
Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет»
(Ужгород, Україна) maletsnata7@gmail.com

Олена БОЙЧУК,
orcid.org/0000-0003-0440-8946
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри громадського здоров'я і гуманітарних дисциплін
Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет»
(Ужгород, Україна) olena.bojchuk@uzhnu.edu.ua

УКРАЇНСЬКА МОВА МЕДИЧНОГО ПЕРЕКЛАДУ ЯК ЧИННИК БЕЗПЕКИ ПАЦІЄНТІВ ТА РОЗВИТКУ НАУКОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

У статті розглянуто медичний переклад як один із ключових чинників забезпечення безпеки пацієнтів та розвитку української наукової термінології та ділового етикету. Здійснено аналіз теоретико-методологічних засад перекладу спеціалізованих текстів, охарактеризовано прагматичні особливості комунікації в медицині та визначено роль перекладача у формуванні якісного мовного середовища для лікарів, пацієнтів і науковців. Виокремлено основні напрями медичного перекладу в українському контексті: клінічна документація, фармацевтичні тексти, наукова література, клінічні дослідження, технічна документація, інтернет-ресурси.

Окрему увагу приділено проблемам некоректного перекладу, які можуть призвести до термінологічних, функціональних і соціальних ризиків, зокрема до медичних помилок, неправильного трактування інструкцій для пацієнтів та поширення недостовірної інформації у сфері охорони здоров'я. Наголошено на тому, що якість перекладу безпосередньо впливає на ефективність лікарських призначень, точність діагностики та рівень довіри до системи охорони здоров'я.

Проаналізовано сучасний стан української медичної термінології, яка перебуває у процесі унормування, та окреслено перспективи її розвитку завдяки перекладацькій діяльності. Відзначено роль міждисциплінарної співпраці медиків, лінгвістів і термінологів у створенні системного та уніфікованого підходу до перекладу. Запропоновано напрями подальшої роботи: створення єдиного глосарія медичних термінів, стандартизація перекладацьких практик, впровадження системи контролю якості, розроблення програм підготовки та сертифікації медичних перекладачів.

Зроблено висновок, що якісний медичний переклад є не лише інструментом професійної комунікації, але й чинником підвищення ефективності медичної допомоги, зниження ризиків для здоров'я пацієнтів, формування позитивного іміджу української медицини та інтеграції української науки у світовий простір.

Ключові слова: медичний переклад, термінологія, українська мова науки, безпека пацієнтів, стандартизація, наукова комунікація, діловий етикет.

Natalia MALETS,

orcid.org/0000-0002-1352-305X

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at Public Health and Humanities
Uzhhorod National University
(Uzhhorod, Ukraine) maletsnata7@gmail.com

Vasyl KALIY,

orcid.org/0000-0001-5260-3282

Doctor of Medical Sciences, Associate Professor,
Dean of the Medical Faculty № 2
Uzhhorod National University
(Uzhhorod, Ukraine) maletsnata7@gmail.com

Olena BOYCHUK,

orcid.org/0000-0003-0440-8946

PhD in Philology, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Public Health and Humanities
Uzhhorod National University
(Uzhhorod, Ukraine) olena.boychuk@uzhnu.edu.ua

THE UKRAINIAN LANGUAGE OF MEDICAL TRANSLATION AS A FACTOR IN PATIENT SAFETY AND THE DEVELOPMENT OF SCIENTIFIC TERMINOLOGY

The article examines medical translation as one of the key factors in ensuring patient safety and fostering the development of Ukrainian scientific terminology. The study analyzes the theoretical and methodological foundations of specialized translation, highlights the pragmatic features of communication in medicine, and emphasizes the translator's role in creating a high-quality linguistic environment for healthcare professionals, patients, and researchers. The main directions of medical translation in the Ukrainian context are identified, including clinical documentation, pharmaceutical texts, scientific literature, clinical research, technical documentation, and online medical resources. Particular attention is paid to the risks of incorrect translation, which may lead to terminological, functional, and social errors, such as medical mistakes and the dissemination of unreliable information.

The article also explores the historical and sociolinguistic aspects of Ukrainian medical terminology, noting that the legacy of multilingual influences (Latin, German, Russian, and English) has shaped its current state and created additional challenges for standardization. In this regard, translation serves not only as a means of communication but also as an instrument of linguistic modernization, ensuring the relevance and clarity of terminology in both academic and clinical settings. Furthermore, the study underlines the importance of interdisciplinary cooperation between linguists, translators, physicians, and policymakers in developing reliable terminological databases and reference materials.

Special focus is placed on the integration of digital technologies in translation practice, such as computer-assisted translation tools, terminology management systems, and AI-based platforms, which contribute to the consistency and accuracy of medical texts. However, the article emphasizes that technological progress should complement, rather than replace, the expertise and critical responsibility of human translators.

The current state of Ukrainian medical terminology, which remains in the process of standardization, is analyzed, and the prospects for its development through translation activities are outlined. The article stresses the need to establish a unified glossary of medical terms, to standardize translation practices, to introduce quality control systems, and to implement professional certification of translators. It concludes that high-quality medical translation is not only a tool of professional communication but also a crucial factor in improving the effectiveness of healthcare, safeguarding patient rights, and integrating Ukrainian science into the global academic space.

Key words: medical translation, terminology, Ukrainian scientific language, patient safety, standardization, scientific communication, business etiquette.

Постановка проблеми. У сучасному глобалізованому світі ефективна медична комунікація неможлива без якісного перекладу спеціалізованих текстів. Некоректний переклад інструкцій до ліків, клінічних протоколів чи наукових праць створює загрозу життю і здоров'ю пацієнтів, а також може призвести до поширення хибної інформації в суспільстві. Для України проблема

ускладнюється відсутністю єдиного уніфікованого глосарія медичних термінів та впливом іншомовних кальок. Тому дослідження медичного перекладу в національному контексті є актуальним і потребує наукового осмислення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняному науковому дискурсі питання розвитку української медичної термінології досліджу-

вали В. Карабан, Л. Ганжела, Н. Москаль та інші науковці, акцентуючи увагу на проблемах кодифікації та унормування терміносистеми. Вагомий внесок у теоретичне осмислення перекладацьких процесів зробили Т. Кияк, А. Наumenко та О. Огуй, які розглянули закономірності міжмовної комунікації та практичні аспекти перекладу різножанрових текстів (Кияк, 2008: 120–125).

Важливе місце у дослідженні питань ділового етикету, фахового перекладу займає праця В. Карабана, в якій проаналізовано особливості відтворення англomовної наукової та технічної літератури українською мовою, зокрема питання еквівалентності та точності термінології (Карабан, 2001: 73). Дослідження І. Кочан (Кочан, 2011: 203–205) сприяли глибшому розумінню структури та семантики української лексики, що є основою для формування адекватного термінологічного апарату у сфері медицини.

Спеціально на проблематику медичного перекладу звертають увагу сучасні вчені. Так, Н. Дудок (Дудок, 2014: 120–124) аналізує труднощі перекладу англomовної медичної термінології українською мовою, наголошуючи на потребі створення стандартизованих словників і довідників. У свою чергу, З. Коцюба (Коцюба, 2016: 85–91) досліджує особливості функціонування медичних термінів у перекладах, діловому етикеті, виокремлюючи труднощі, пов'язані з багатозначністю термінів, відсутністю усталених відповідників та впливом англomовних запозичень.

Попри наявність значної кількості досліджень у сфері перекладознавства та термінології, комплексний аналіз ролі перекладу у формуванні української медичної мови та забезпеченні безпеки пацієнтів досі не розроблений належним чином. Більшість робіт зосереджуються на окремих аспектах – лексикологічних, семантичних чи суто практичних перекладацьких труднощах. Водночас питання взаємозв'язку між якістю медичного перекладу, ефективністю комунікації у сфері охорони здоров'я та безпекою пацієнтів потребує глибшого й комплексного розгляду. Це визначає актуальність подальших наукових пошуків у даній сфері.

Мета статті. Розглядається всебічний аналіз особливостей медичного перекладу українською мовою у контексті сучасних лінгвістичних та медико-комунікативних досліджень і у діловому етикеті. У роботі ставиться завдання не лише охарактеризувати основні напрями медичного перекладу (клінічний, фармацевтичний, науково-дослідний, нормативно-правовий), але й окреслити коло проблем, що постають перед переклада-

чами у процесі відтворення іншомовної медичної термінології українською мовою. Особлива увага приділяється питанню еквівалентності перекладу, стандартизації термінів, уникненню омонімії та полісемії, які можуть призводити до помилок із потенційно небезпечними наслідками для пацієнтів. Окремим завданням статті є визначення перспектив розвитку української медичної мови в умовах глобалізації та поширення англomовних запозичень, а також з'ясування ролі перекладацької діяльності у формуванні сучасної наукової термінології. Таким чином, стаття спрямована на встановлення взаємозв'язку між якістю медичного перекладу, безпекою пацієнтів та ефективністю комунікації в системі охорони здоров'я, що робить дослідження важливим як для теоретиків, так і для практиків перекладу, лікарів, науковців та фахівців у сфері медичної освіти.

Виклад основного матеріалу. Теоретико-методологічні засади медичного перекладу полягає у цілісному сприйнятті іншомовного тексту та у розумінні граматичної будови його речень. Порівнюючи граматичні будови англійської та української мов слід зазначити, що мови мають значні відмінності між собою. Загальновідомий той факт, що англійська мова є аналітична за своєю структурою, українська ж – синтетична. Це спричиняє значні труднощі при перекладі для тих, хто не належить до числа кваліфікованих перекладачів. Граматика англійської мови характеризується чіткими законами побудови речень та сталою структурою. Одним із нагальних питань перекладу граматичних конструкцій є переклад інфінітивних зворотів англійської мови на українську мову. Граматичне поняття інфінітиву в англійській мові спричиняє труднощі під час вибору його українського семантичного еквіваленту. Відсутність точного відповідника українським інфінітивним конструкціям спричиняє перешкоди у розумінні іншомовного тексту, тим самим впливаючи на адекватність перекладу в діловому етикеті. Незважаючи на велику кількість наукових досліджень, – що стосуються як загальних проблем перекладознавства, так і окремих результатів перекладацької праці, ще й досі наявна різновекторність дослідницьких підходів до перекладацької діяльності, існує необхідність накопичення дослідницьких матеріалів щодо узагальнення безпосередньо перекладацької практики. Перекладознавці, не відмовляючись від пошуків ідеальної моделі перекладу, прагнуть визначити й описати особливості перекладу текстів різних жанрів і стилів, виходячи з того, що текст є метою, об'єктом і результатом перекладу (Baker, 2011: 91–93).

Дослідження лінгвістичних аспектів перекладу – мовленнєвої діяльності, яка забезпечує спілкування, а значить, і соціальну взаємодію носіїв різних мов, – є на сьогодні важливим завданням сучасного мовознавства. Переклад розглядається як націєтворчий чинник, як чинник утвердження українства. Затвердження державного статусу української мови на території України сприяло становленню її як мови науки й техніки, а це стимулювало дослідження в галузі перекладу термінів, відтворення звучання іншомовних власних назв українською мовою та українських – іноземними мовами, жанрових проблем перекладу в діловому етикеті.

Медичний переклад посідає особливе місце серед інших галузевих перекладів, оскільки він безпосередньо впливає на практику охорони здоров'я. Медичні терміни мають точні дефініції й не допускають вільного тлумачення, адже навіть найменше відхилення може мати фатальні наслідки. Теоретичні основи перекладу ґрунтуються на принципах термінологічної однозначності, адекватності та прагматичної орієнтації. Українська медична термінологія має тривалу історію формування. Її розвиток пов'язаний із впливом латини (як універсальної мови медицини), німецької та англійської медичної школи. Протягом радянського періоду спостерігалася значна залежність від російськомовних кальок, що й сьогодні створює труднощі у стандартизації. Відсутність узгоджених перекладацьких підходів призводить до дублетності, неточностей і плутанини (Cabr , 1999: 125–130).

Прагматичний аспект медичного перекладу особливо актуальний для медичних текстів, де важлива не лише точність передавання змісту, але й відповідність тексту потребам цільової аудиторії. Наприклад, переклад клінічного протоколу для лікарів має відзначатися максимальною термінологічною точністю. Натомість переклад інструкцій для пацієнтів потребує спрощення складних термінів і уникання латинізмів. Так, замість «per os» («через рот») слід використовувати зрозумілий варіант «приймати всередину». Такий підхід підвищує рівень довіри пацієнтів і сприяє дотриманню медичних рекомендацій.

Основні напрями медичного перекладу українською мовою охоплює кілька ключових напрямів:

Клінічна документація – історії хвороб, медичні висновки, виписки для пацієнтів. Важливим є правильне відтворення діагнозів і процедур відповідно до міжнародної класифікації хвороб (МКХ).

Фармацевтичні тексти – інструкції до лікарських засобів, маркування, інформація для пацієнта.

Будь-яка помилка тут може призвести до неправильної дози чи способу застосування препарату.

Наукова література – статті, монографії, підручники. Переклад таких текстів формує українську мову науки та сприяє її інтеграції в міжнародний дискурс.

Клінічні дослідження – протоколи, інформовані згоди, звіти про результати випробувань. Вони потребують не лише точності, а й дотримання етичних стандартів.

Технічна документація – інструкції з використання медичного обладнання, що має забезпечувати безпечну експлуатацію апаратури.

Інтернет-ресурси та медичні довідники – онлайн-портали, мобільні застосунки, бази даних для лікарів та пацієнтів.

Кожен із цих напрямів має власні вимоги до стилю та лексики, що створює потребу в спеціалізованих перекладачах.

Якісний переклад медичних текстів потребує комплексної підготовки:

Лінгвістична компетентність – досконале володіння українською мовою, уміння створювати тексти, що відповідають науковим і практичним потребам.

Медична компетентність – розуміння клінічних процесів, знання базової анатомії, фармакології та діагностики.

Латинська основа – здатність адекватно відтворювати класичну медичну термінологію.

Володіння цифровими ресурсами – робота з електронними глосаріями, міжнародними базами даних (PubMed, MedlinePlus, WHO terminology).

Міждисциплінарна співпраця – співпраця з лікарями, фармацевтами, біологами для уточнення значень і контекстів.

Є проблеми та ризики некоректного перекладу, некоректний переклад може призвести до таких наслідків:

Термінологічні помилки – плутанина між поняттями («синдром» і «симптом»), що може змінити клінічну картину.

Функціональні помилки – неправильний переклад дозування («одна крапля тричі на день» замість «три краплі один раз на день»).

Соціальні ризики – поширення недостовірної інформації в інтернеті й медіа.

Правові наслідки – медичні помилки через переклад можуть стати предметом судових розглядів.

Іміджеві втрати – помилки у міжнародних публікаціях дискредитують українську медичну науку.

Розвиток української медичної термінології у перекладі відбувається, але формування сучасної української медичної термінології є складним і багатограним процесом, що потребує системного підходу та науково обґрунтованих рішень. Важливим чинником цього розвитку виступає переклад, адже саме він забезпечує адаптацію міжнародних знань, досвіду та стандартів до національного мовного середовища (Дудок, 2014: 120–124).

Сучасний етап розвитку української медичної мови характеризується необхідністю вирішення кількох ключових завдань:

- **створення єдиного державного глосарія медичних термінів**, який би забезпечив стандартизацію та єдність у вживанні професійної лексики в освіті, науці та практичній медицині;

- **упорядкування терміносистеми шляхом усунення дублетів** і невинуватених кальок (наприклад: «пухлина» / «неоплазія», «інсульт» / «удар»), що сприятиме ясності й однозначності професійного спілкування;

- **уніфікація перекладу міжнародних класифікацій і стандартів** (ICD, WHO guidelines, FDA recommendations), яка дозволить гармонізувати українську термінологію зі світовими нормами та сприятиме її інтеграції у глобальний науковий простір;

- **активний переклад сучасних наукових досліджень, підручників і клінічних протоколів**, що не лише забезпечує українських лікарів доступом до найновіших знань, а й дозволяє українській мові науки засвоювати нові поняття та формувати власний термінологічний апарат у відповідності до міжнародних тенденцій.

Таким чином, переклад відіграє ключову роль у стандартизації української медичної мови. Він виступає каналом введення нових термінів, механізмом їхнього унормування та основним інструментом формування єдиного професійного мовного простору, що, у свою чергу, безпосередньо впливає на якість медичної практики й безпеку пацієнтів.

Висновки. Медичний переклад українською мовою є невід’ємним чинником забезпечення безпеки пацієнтів, ефективності комунікації між медичними працівниками та розвитку наукового дискурсу. Висока якість перекладу безпосередньо впливає на коректність діагностики, результативність лікування та доступність сучасних медичних знань для фахівців і пацієнтів. Вона також визначає рівень довіри суспільства до системи охорони здоров’я, оскільки неточності чи помилки у перекладі можуть призводити до серйозних клінічних наслідків. Аналіз сучасного стану медичного перекладу засвідчує наявність низки проблем, серед яких – відсутність єдиної термінологічної бази, вплив іншомовних кальок, нестача усталених перекладацьких стратегій і низький рівень стандартизації. Ці чинники ускладнюють формування гармонізованої та зрозумілої системи української медичної термінології. Подолання вказаних труднощів можливе завдяки комплексним заходам: уніфікації та стандартизації термінів відповідно до міжнародних протоколів (ICD, WHO, FDA), створенню сучасних електронних глосаріїв і термінологічних баз даних, запровадженню системи контролю якості перекладів, а також підготовці висококваліфікованих перекладачів, які володіють не лише мовною, а й медичною компетенцією. Важливим завданням є також розширення перекладу новітніх наукових досліджень та підручників, що забезпечить інтеграцію української медичної мови у глобальний науковий простір. Розвиток медичного перекладу сприятиме не лише підвищенню ефективності національної системи охорони здоров’я, але й утвердженню української мови як повноцінної мови науки, здатної відображати найновіші досягнення медичної галузі. Це, у свою чергу, забезпечить зміцнення позицій України у світовій науковій спільноті та сприятиме формуванню сучасного єдиного медичного комунікативного простору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дудок Н. С. Проблеми перекладу українською мовою англomовної медичної термінології. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки*. 2014. Вип. 7. С. 120–124.
2. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури: навч. посіб. Вінниця, 2001. 576 с.
3. Кияк Т. Р., Науменко А. М., Огуй О. Д. Теорія і практика перекладу: навч. посіб. Вінниця: Нова книга, 2008. 512 с.
4. Коцюба З. Переклад медичних текстів: особливості термінології. *Вісник Львівського університету*. Сер. Іноземні мови. 2016. Вип. 23. С. 85–91.
5. Кочан І. М. Лексикологія української мови: навч. посіб. Львів: ПАІС, 2011. 364 с.
6. American Translators Association. ATA Guide to a Translation Services Agreement. Alexandria, 2019. 20 p.
7. Baker M. In Other Words: A Coursebook on Translation. 2nd ed. London, New York: Routledge, 2011. 332 p.
8. Cabré M. Teresa. Terminology: Theory, methods, and applications. Amsterdam, Philadelphia: John Benjamins Publishing, 1999. 350 p.
9. International Medical Interpreters Association. Medical Interpreting Standards of Practice. Boston: IMIA, 2007. 58 p.
10. International Organization for Standardization. ISO 17100:2015. Translation services. Requirements for translation services. Geneva: ISO, 2015. 16 p.

11. Newmark P. A Textbook of Translation. New York: Prentice Hall, 1988. 292 p.
12. Picht H., Draskau J. Terminology: An Introduction. Guildford: University of Surrey, 1985. 278 p.
13. World Health Organization. Medical Translation and Terminology Guidelines. Geneva: WHO, 2018. 42 p.

REFERENCES

1. Dudok, N. S. (2014). Problemy perekladu ukrainskoiu movoiu anhlo movnoi medychnoi terminolohii [Problems of translating English medical terminology into Ukrainian]. *Naukovyi visnyk Skhidnoievropeiskoho natsionalnoho universytetu im. Lesi Ukrainky*, (7), 120–124. [in Ukrainian]
2. Karaban, V. I. (2001). *Pereklad anhliiskoi naukovoï i tekhnichnoi literatury* [Translation of English scientific and technical literature]. Vinnytsia: Nova Knyha. [in Ukrainian]
3. Kyiak, T. R., Naumenko, A. M., & Ohui, O. D. (2008). *Teoriia i praktyka perekladu* [Theory and practice of translation]. Vinnytsia: Nova Knyha. [in Ukrainian]
4. Kotsiuba, Z. (2016). Pereklad medychnykh tekstiv: osoblyvosti terminolohii [Translation of medical texts: Terminological features]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriia inozemni movy*, 23, 85–91. [in Ukrainian]
5. Kochan, I. M. (2011). *Leksykologhiia ukrainskoi movy* [Lexicology of the Ukrainian language]. Lviv: PAIS. [in Ukrainian]
6. American Translators Association. (2019). *ATA guide to a translation services agreement*. Alexandria, VA: ATA.
7. Baker, M. (2011). *In other words: A coursebook on translation* (2nd ed.). London & New York: Routledge.
8. Cabré, M. T. (1999). *Terminology: Theory, methods, and applications*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins Publishing.
9. International Medical Interpreters Association. (2007). *Medical interpreting standards of practice*. Boston: IMIA.
10. International Organization for Standardization. (2015). *ISO 17100:2015. Translation services. Requirements for translation services*. Geneva: ISO.
11. Newmark, P. (1988). *A textbook of translation*. New York: Prentice Hall.
12. Picht, H., & Draskau, J. (1985). *Terminology: An introduction*. Guildford: University of Surrey.
13. World Health Organization. (2018). *Medical translation and terminology guidelines*. Geneva: WHO.

Дата першого надходження рукопису до видання: 21.08.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 26.09.2025

Дата публікації: 23.10.2025